

MARTA BŁĄD
Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN
Warszawa

ODNOWA WSI – ISTOTA I SPOSOBY JEJ URZECZYWISTNIANIA

W Polsce coraz większym zainteresowaniem cieszy się, jeszcze kilka lat temu mało znany, ruch odnowy wsi. Naprzeciw temu zainteresowaniu wychodzi książka W. Idziaka „*O odnowie wsi*” w której możemy zapoznać się z ideą tej koncepcji oraz praktycznymi działaniami na rzecz polepszania warunków życia na wsi. Podtytuł książki „poradnik” - wskazuje, iż ma ona jasno wytyczone zadanie i odbiorcę: ma poradzić mieszkańcom wsi, jak można odnawiać wieś, zaś podanymi przykładami zachęcić ich do podjęcia inicjatywy zmiany na wsi. Choć książka skierowana jest przede wszystkim do mieszkańców wsi, swą treścią i formą zainteresuje każdego, kto jest związany ze wsią, w tym doradców rolniczych, których praca koncentruje się na problemach przemian obszarów wiejskich i wykorzystania zasobów tam znajdujących się (zarówno materialnych, jak i niematerialnych). Lekturze pracy sprzyja jej konstrukcja, a mianowicie prostota myśli oraz bogactwo propozycji i przykładów odnowy wsi. Myślę, iż książka ta spełnia oczekiwania, zwłaszcza mieszkańców wsi i jej liderów, którzy pragną poznać konkretne propozycje działania w zmienianiu wsi.

Autor podkreśla, iż odnowa wsi jest procesem ulepszania warunków życia na wsi i dopasowywania się do zmian gospodarczo-społecznych, ale przy zachowaniu jej tożsamości, kultury i tradycji. W odnowie przyjmuje się zasadę: „wieś ma pozostać wsią i czerpać z tego siłę do swojego rozwoju (s. 28). Odnowa wsi prowadzi do całościowego kształtowania warunków życia mieszkańców wsi (rozwój zrównoważony), bowiem odbywa się w różnych płaszczyznach, nie tylko gospodarczej, ale też społecznej, kulturowej i środowiskowej. Jeśli zmienia się świat, należy również zmieniać wieś, wybrać sposób jej odnowy. Autor widzi dużą szansę dla wsi w jej odnowie, wynikającą m.in. z tego, że w dobie globalizacji, wzrasta wartość lokalności, a przyszłość należy do regionów i środowisk

¹ Omówienie książki Wacława Idziaka: „*O odnowie wsi.*” Wyd. Fundacja Wspomagania Wsi. Warszawa 2004.

lokalnych. Wieś zatem może być „miejscem przyszłości. Aby jednak tak się stało, trzeba znaleźć dobre pomysły na rozwój wsi oraz współpracować przy ich realizacji. W gospodarce informacyjnej i globalizacyjnej znaczenia nabiera wyróżnialność i niepowtarzalność. Najwięcej zarabiają ci, których najtrudniej zastąpić i ci, którzy oferują coś specjalnego, wyróżniają się ze względu na swoją wiedzę, umiejętności i doświadczenie. „Gospodarka jest jak rozmowa, żeby w niej zaistnieć, trzeba mieć swoją ciekawą opowieść, dobry temat (s. 44).

Autor książki, entuzjasta odnawiania wsi, jak również praktyk zaangażowany w odnowę wsi dzieli się swymi doświadczeniami i pomysłami na przedsiębiorczość wiejską. Niewątpliwie chce on przekazać misję, iż odnowa wsi jest możliwa, nawet w obiektywnie trudnych warunkach. W województwie zachodniopomorskim, z inicjatywy W. Idziaka odnowa wsi jest realizowana poprzez specjalizację wsi i tworzenie wsi tematycznych, co związane jest bezpośrednio z możliwością zarabiania, tak ważną w biednych wsiach popegeerowskich. Wieś tematyczna to ta, która ma swój własny pomysł na rozwój, który ją wyróżnia. Dzięki temu staje się ona jedyną w swoim rodzaju, przestaje być anonimowa i jedna z wielu. Dla przykładu, powstałe wioski tematyczne, to: wioska neolityczna – Borkowo w gminie Malechowo, wioska brydżowa – Rzecznica, wioska hobbitów – Sierakowo Sławieńskie.

Czytając książkę, warto zwrócić uwagę na myśl, że najważniejsza we współczesnej gospodarce jest wiedza. Stała się ona ważnym czynnikiem produkcji, obok kapitału ludzkiego i społecznego, znacznie dystansując kapitał finansowy. Zatem zaistnienie w gospodarce informacyjnej nie zawsze wymaga wielkich pieniędzy, bardziej liczy się wiedza i jej przetwarzanie, a więc kreatywność ludzi, umiejętność tworzenia i pomysłowość. Autor podpowiada, iż pomysłem na rozwój wsi może stać się praktycznie wszystko, nawet problemy. „Problem to niewykorzystana szansa, wielu ludzi zarabia na problemach: dentysta, psycholog, mechanik, więc można zarobić na problemach wsi” (s. 73). Na przykład we wsi Postomino wieje nieustannie wiatr, co obiektywnie jest problemem, przeszkadza mieszkańcom i turystom. Jednakże mieszkańcy planują zarobić na wietrze, np. założyć muzeum wiatru, urządzać festiwal latawców etc. Postomino ma stać się wioską wiatru.

Najważniejszy w odnowie wsi jest moment otwarcia na nowe pomysły, niektóre wydawać się mogą niedorzeczne i śmieszne (np. krowy w gospodarstwie wytresowane na artystki cyrkowe i filmowe), ale autor zwraca uwagę, iż na zabawianiu innych też można zarabiać i stwierdza: „Zarabiają na nas kiedy oglądamy telewizję” (s. 68). Współczesna gospodarka zmierza w kierunku zarabiania na wartościach niematerialnych zaspokajających potrzeby emocjonalne. Dobrym przykładem (na to, iż można na wsi zarabiać na sprzedaży wiedzy i umiejętności) są gospodarstwa edukacyjne: nauka pieczenia chleba, haftowania, prowadzenia gospodarstwa rolniczego, czy kursy gotowania. Jednak ważne

jest nie tylko zaprezentowanie, ale interpretacja, czyli sztuka przedstawienia i zainteresowania tym, co w danym miejscu jest ciekawe.

Odkrycie pomysłu na specjalizację wsi to zaledwie początek przekształcenia jej w wieś tematyczną. Autor zdaje sobie sprawę z tego, iż nie jest tak łatwo pobudzić mieszkańców wsi do wspólnego działania, do rozwijania własnej specjalizacji. Dlatego tak ważne jest wzmocnienie kapitału społecznego, a więc wzajemnego zaufania i zrozumienia („Zgoda to nasz majątek” – s. 95). Udaną współpracę buduje jasno sprecyzowany cel, przejrzystość działania, wiara w ludzi, budowanie dobrego nastroju, wreszcie przykłady, które pozwalają wierzyć, że zmiany są możliwe. Warto zacząć od zintegrowania grona ludzi przejętych wspólną ideą, takich, którzy mają podobne zainteresowania. Odnowa wsi potrzebuje przywódców, którzy pociągną za sobą innych, pokażą drogę, którą warto iść. Kapitał finansowy znajduje się na końcu listy kapitałów rozwijających wieś. „Żeby dostać pieniądze trzeba coś mieć, być w czymś bogatym” (s. 74). Tym bogactwem, zdaniem autora jest dobry, oryginalny pomysł, odpowiednio opracowany i wizja rozwoju wsi. Najpierw należy wiedzieć, dokąd zmierzamy, potem szukać dróg realizacji celu (także wsparcia finansowego). Autor przestrzega, by pamiętać, że celem działań powinien być rozwój wsi, a nie zdobywanie grantów nie wbudowanych w kompleksową wizję odnowy wsi. Równocześnie przełamuje powszechne myślenie, iż pieniądze są początkiem zmian na wsi. Początkiem jest pomysł na rozwój wsi i wyznaczenie celów rozwojowych.

Autor książki ma specyficzne podejście do odnowy wsi. Traktuje ją jako zmierzenie się z wyzwaniem społeczeństwa informacyjnego i gospodarki opartej na wiedzy. Oznacza to według niego wspólne działanie na rzecz rozwoju wsi związane z zarabianiem na wsi, często poprzez tworzenie wsi tematycznych. Podstawą takiego podejścia jest przekonanie autora, iż ludzie, którzy nie mają zapewnionych podstawowych potrzeb, z trudem przekonują się do działań, które mają przynieść skutek za kilka lat; ważny dla nich jest jak najszybszy zarobek, poprawiający byt. Czytelnik, który z odnową wsi spotkał się jedynie w omawianej książce, może na tej podstawie wyrobić sobie przekonanie, iż odnowa związana jest przede wszystkim ze wzrostem gospodarczym dokonującym się na wsi. Trzeba zatem jeszcze raz podkreślić, iż odnowa to nie tylko poprawa ekonomicznych warunków, ale także kształtowanie jakości życia na wsi oraz tożsamości i wartości wsi (odnowa społeczna i duchowa). Ponadto, należy pamiętać, iż odnowa wsi może być realizowana na wiele sposobów. Zaprezentowany sposób odnowy wsi nie jest jedyny. W Polsce, zupełnie inny model odnowy wsi realizowany jest w województwie opolskim, pomorskim, śląskim, jak też w powiecie nakielskim województwa kujawsko-pomorskiego. Odnowa wsi jest procesem elastycznym, dopasowuje się do warunków lokalnych, do tego, co w danym miejscu uważamy za poprawę warunków życia na wsi.

Niewątpliwym atutem książki jest zaprezentowanie pomysłów na odnowę wsi i zainspirowanie do wprowadzania zmian, a także przeświadczenie, iż rozwój jest możliwy w każdych, nawet niesprzyjających warunkach. Szczególnie cenne są konkretne przykłady przedsięwzięć odnowy wsi (polskie, jak też zachodnioeuropejskie), każdego niepowtarzalnego, wychodzącego poza dotychczasowe sposoby myślenia i działania. Do przeczytania książki zachęca również okładka w ciepłym, pomarańczowym kolorze z ilustracją miłego dla oka słonecznika, na której widnieje znaczek @, który przywodzi na myśl sieć internetową i pocztę elektroniczną. Odbiór tych symboli jest jednoznaczny: zamysłem jest, by łączyć to, co na wsi piękne, godne zachowania z tym, co nowoczesne, z postępem cywilizacji. Wieś odnowiona bowiem oznacza zachowanie tradycji i niepowtarzalnych wartości życia wiejskiego, ale równocześnie włączenie ich do świata współczesnego.

W książce obok treści, na marginesach stron przedstawione są rysunki, zagadki, zdjęcia oraz sentencje. Jedna z nich, autorstwa Charlesa Chaplina brzmi: „Odkryłem, że świetne pomysły pojawiają się wtedy, gdy bardzo pragniemy je mieć” (s. 86) lub przysłowie chińskie: „Lepiej zapalić świeczkę niż narzekać na ciemność”. Jest to dużym plusem książki, dzięki rysunkom opisy odnowy wsi przybierają w wyobraźni czytelnika konkretny obraz, jak też czynią książkę ciekawą w czytaniu. W wielu miejscach podane są też adresy stron internetowych, na których można znaleźć szerszy opis przedsięwzięć; wszak mieszkańcy wsi powinni również korzystać z globalnej sieci internetowej.

Należy mieć nadzieję, iż omawiana książka będzie inspiracją do twórczych poszukiwań rozwiązań polepszania warunków życia na wsi, zarówno dla ich mieszkańców, jak też dla tych, którzy mają wpływ na to, co dzieje się na wsi.